

TADEUSZ KOWALEWSKI*

ZASADY SPOŁECZNE KATOLICKIEJ NAUKI SPOŁECZNEJ U PODSTAW PRACY SOCJALNEJ W POLSCE

ABSTRAKT

Autor artykułu we wstępie przedstawia potrzebę refleksji nad relacjami społecznymi. Posługuje się metodą *desk research* za pomocą kwerendy literatury przedmiotu z zakresu socjologii, psychologii i filozofii. Odniesienie rozważań przedmiotowych do tych dyscyplin tworzy bazę do ujęcia z perspektywy katolickiej nauki społecznej. Perspektywa katolickiej nauki społecznej pozwala na wyartykułowanie podstawowych zasad społecznych. Są nimi zasada solidarności, dobra wspólnego i pomocniczości. Mają one wspólny mianownik, którym jest godność osoby ludzkiej. Jako podstawa zasad życia społecznego ma zarówno charakter naturalny, jak i nadprzyrodzony. Godność osoby ludzkiej uznaje się za wartość powszechną. Jest podstawą innych zasad społecznych, ponieważ określa podmiot relacji społecznych. Relacje społeczne w pracy socjalnej są regulowane przez zasady pracy socjalnej, które były obecne w polskiej praktyce i teorii pracy socjalnej od prawie stu lat. Autor sygnalizuje wybrane wątki polskiej tradycji pracy socjalnej. Te zasady nie mają charakteru tylko czysto teoretycznego, lecz dotyczą także sfery praktyki pracy socjalnej. Mają na celu pomoc osobom i rodzinom we wzmacnianiu lub odzyskiwaniu zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie. Jest to możliwe poprzez pełnienie odpowiednich ról społecznych oraz tworzenie warunków sprzyjających temu celowi. Na podstawie katalogu zasad pracy socjalnej autor analizuje ich związek z zasadami społecznymi katolickiej nauki społecznej. Refleksja teoretyczna prowadzi autora do wniosku, iż zasady pracy socjalnej są kompatybilne z zasadami życia społecznego katolickiej nauki społecznej i powinny być inspiracją w pracy socjalnej w polskiej rzeczywistości.

SŁOWA KLUCZOWE: praca socjalna, zasady katolickiej nauki społecznej, godność osoby ludzkiej

* Akademia Nauk Stosowanych w Łomży, Wydział Nauk Społecznych i Humanistycznych, Zakład Pracy Socjalnej; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3667-7393>

WSTĘP

Problemem relacji pomiędzy człowiekiem a grupami społecznymi był od wieków przedmiotem refleksji naukowej m.in. filozofów, socjologów, psychologów, których zawsze interesowało to, w jaki sposób układają się stosunki pomiędzy nimi.

Socjologię wyróżnia sposób rozważań, specyficzna perspektywa, z której przygląda się relacjom ludzkim. Socjolog zauważa nie tyle same osoby, które ze sobą rozmawiają, ale zachodzące relacje między nimi. Widzi, że odgrywają one pewne role, są ze sobą związane określonymi stosunkami zależności. Socjolog tracić może z oczu osobowość jednostki, którą dostrzega psycholog. Przygląda się on człowiekowi z bliska – próbuje zrozumieć jego psychikę i poprzez te „wewnętrzne” mechanizmy próbuje wyjaśnić. Psycholog społeczny zaś przygląda się człowiekowi z nieco dalszej odległości niż klasyczny psycholog i postrzega człowieka wśród innych osób, próbując zinterpretować jego zachowanie. Filozof inaczej podchodzi do relacji między człowiekiem a otoczeniem społecznym. Trudno jest ustalić jedną formułę myślową, bo każdy z kierunków filozoficznych podchodził do tego zagadnienia w specyficzny dla siebie sposób. Jednakże filozofia, ogólnie rzecz ujmując, posiada wymiar systematyczny, pozwalający na porządkowanie zjawisk otaczającego nas świata. Jej rola generatora mądrości jest oczywista od zarania ludzkości. Szczególnie „umiłowanie” mądrości zaczyna się, przynajmniej w obszarze europejskim, z momentem uwolnienia się człowieka „od «olimpijskich» determinacji i uruchomienia własnego poznawczego *lumen naturalis*” (Andrzejewski, 2014, s. 238). Przez wieki prowadzi nas owo „umiłowanie mądrości” poprzez meandry przyrodniczej i społecznej egzystencji. Szczególnie filozofia romantyczna i neoromantyczna chciała przywrócić nam „rekonstrukcję nieco obecnie pokaleczonych umiejętności dialogowych, świat jako nasze wspólne «domostwo»”. Chce tym samym ponownie nauczyć nas traktowania człowieka jako *homo universus*” (Andrzejewski, 2014, s. 248).

Wobec tego oczywisty staje się fakt, że człowiek nie jest „samotną wyspą”, lecz kimś otwartym na życie społeczne, poszukuje spotkania z innymi ludźmi, dąży do swego dopełnienia, które znajduje się w środowisku społecznym. Tym samym ludzie tworzą i kształtują naturę swoich „społecznych światów” (Strauss, 1993, s. 3–21). Tworzą rzeczywistość, w której

człowiek żyje i funkcjonuje w społeczeństwie w oparciu o określone zasady, które są podstawą skutecznego porozumiewania się. Porozumiewanie nie tylko pozwala nam określić, kim jesteśmy, ale jak to podkreślają badacze z dziedziny nauk społecznych (Duck, Pittman, 1994, s. 676–695; Hubbard, Aune, Lee, 2009), są podstawą wszelkich relacji społecznych. Trudno sobie wyobrazić, żeby relacje społeczne mogły istnieć bez porozumiewania się, które zaspokaja różnorodne potrzeby społeczne. Relacje z innymi ludźmi są tak ważne, że niektórzy teoretycy uznali porozumiewanie się za podstawowy cel ludzkiej egzystencji. Antropolog Walter Goldschmidt (1990) dążenie do zaspokajania potrzeb społecznych nazywa wręcz „profesją człowieka”. Jak każda profesja wymaga ona jasnych zasad funkcjonowania, którymi są zasady społeczne. Najogólniej można przyjąć, że zasada to norma postępowania, która służy tworzeniu wspólnych wartości niezbędnych do budowania dobra wspólnego całej społeczności. Dzięki uporządkowanym relacjom społecznym zachowanie i postępowanie jednostki nierzadko wyznacza wzory kulturowe, obyczajowe czy wskazania religijne, które integrują społeczności lokalne. Środowisko społeczne w procesie wzajemnej pomocy jest niezbędne w każdym czasie i w każdych warunkach, aby osoba mogła w nim odnaleźć swoje wsparcie w rozwiązywaniu własnych problemów. Mimo zmieniających się uwarunkowań społecznych w perspektywie wydarzeń historycznych, istniała i istnieje potrzeba oparcia pomocy społecznej na zasadach życia społecznego.

Filozoficzną bazą katolickiej nauki społecznej jest teoria prawa naturalnego zbudowana na systemie filozoficznym św. Tomasza z Akwinu. Jego kontynuatorzy (Johannes Messner, Oswald von Nell-Breuning, Jacques Leclercq) uważają, że cały system etyki społecznej opiera się na gruncie niezmienności prawa naturalnego, z którego dopiero wyprowadza się ontologiczne zasady bytu społecznego. Messner zauważa, że zasada pomocniczości jest jedną z najważniejszych zasad życia społecznego obok zasady wolności i zasady dobra wspólnego (Strzeszewski, 1978, s. 214). W najnowszej literaturze z tego zakresu klasyfikacja zasad społecznych rozpoczyna się od uznania prymatu osoby ludzkiej, a następnie wymienia się solidarność, pomocniczość oraz zasadę dobra wspólnego. Została tu odwrócona kolejność hierarchii zasad, gdzie pierwsze miejsce zajmowało dobro wspólne (Mazur, 2003, s. 259). W tym podejściu do zasad społecznych można zauważyć opcję charakterystyczną dla posoborowej odnowy Kościoła, w której zasady społeczne mają wspólny mianownik, którym jest godność osoby ludzkiej.

GODNOŚĆ OSOBY LUDZKIEJ PODSTAWĄ ZASAD ŻYCIA SPOŁECZNEGO

Szczególnym aspektem pracy socjalnej – aspektem teoretycznym i zarazem wymagającym wyodrębnienia – są wartości i normy społeczne. Najczęściej godność przypisujemy człowiekowi, którego zachowania charakteryzują następujące cechy: postępuje on zgodnie z własnym systemem wartości i przekonań, umie bronić swojej tożsamości i indywidualności, jest mało podatny na manipulację i zabiegi socjotechniczne, wykazuje znaczną powściągliwość i rezerwę wobec świata, cechuje go pewna dostojność i wzniosłość (Kozielecki, 1996, s. 173–174). Jest ona podstawą zasad życia społecznego, która ma zarówno charakter naturalny, jak i nadprzyrodzony. W katolickiej nauce społecznej nie przeciwstawia się tych dwóch aspektów godności osoby ludzkiej, lecz ujmuje się je integralnie (Gočko, 2006, s. 95). Tak rozumiana godność osoby ludzkiej staje się także wartością w odniesieniu do drugiej osoby, relacji wewnątrz ludzkiej wspólnoty, czy też normą regulującą całe złożone życie społeczne w społeczeństwie czy państwie. Godność osoby ludzkiej staje się źródłem moralnej powinności dla członków konkretnej ludzkiej wspólnoty, lub też wspólnoty wobec jednostki. Karol Wojtyła (2001, s. 24) ujmuje to zagadnienie następująco: „Norma ta jako zasada o treści negatywnej stwierdza, że osoba jest takim dobrem, z którym nie godzi się używanie – które nie może być traktowane jako przedmiot użycia i w tej formie jako środek do celu. W parze z tym idzie treść pozytywna normy personalistycznej: osoba jest takim dobrem, że właściwe i pełnowartościowe odniesienie do niej stanowi tylko miłość”.

Godność osoby ludzkiej uznaje się za wartość powszechną. Jest ona uniwersalną zasadą moralności i podstawą praw człowieka, które są również istotnym elementem relacji społecznych w pomocy społecznej. Prawa człowieka są wręcz wpisane w godność osoby ludzkiej, z której są odczytywane. Poza tym mówiąc o prawach człowieka, należy wyraźnie wyodrębnić trzy elementy: ich podstawę, treść i ochronę. Ogólnie rzecz ujmując, można sprowadzić wszystkie koncepcje godności człowieka do czterech: teologicznych, filozoficznych, prawniczych, socjologiczno-psychologicznych, te zaś do dwóch koncepcji, według których jedna z nich jest wartością wrodzoną i nieutralną oraz do drugiej koncepcji, w której uznaje się, że jest ona nabywana, ale można też ją utracić (Mazurek, 2001, s. 14). Niektóre koncepcje sprowadzane do tych grup mogą się wykluczać. Brak

jednoznaczności w definiowaniu godności osoby ludzkiej zauważa Lech Antonowicz (1990, s. 8), wysuwając postulat zawarcia umowy międzynarodowej, która w sposób „rozwinięty i kompleksowy ujęłaby omawiane zagadnienie”). Podobnie Andrzej Bronk (2012, s. 14) zauważa, że „nie dysponujemy na dzień dzisiejszy żadną teorią godności człowieka, a samo pojęcie pozostaje wieloznaczne i niejasne w każdej z wielu dziedzin swego użycia: filozofii (antropologii filozoficznej, etyce), teologii, naukach prawnych, psychologii, socjologii [...] Zdaniem wielu, użycie kategorii godności człowieka poza kontekstem religijnym jest jej wtórną adaptacją i zsekularyzowaną postacią”. Mimo ewentualnej rozbieżności nie należy przeciwstawiać godności wrodzonej i nabywanej, lecz trzeba je traktować integralnie. To oznacza, że w relacjach między pracownikiem socjalnym a klientem jest element stały i dynamiczny. Zarówno pracownik socjalny, jak i jego klient rozwijają się w ciągu swojego życia i swojej aktywności zawodowej. Jest to uzależnione od zdolności psychofizycznych oraz rozwoju cywilizacyjnego. Godność osoby ludzkiej jest „wartością wartości” (Rodziński, 1989b, s. 83), która jest uniwersalna, centralna i absolutna. Godność osoby ludzkiej jako wartość ontyczna jest wrodzona, trwała, niezbywalna, i równocześnie zobowiązująca wszystkich także uczestników relacji społecznych w systemie pomocy społecznej (Rodziński, 1989a, s. 32). Znajduje to swoje uzasadnienie w wypowiedzi Tadeusza Stycznia (1984, s. 269–272), który zauważa, że godność jest właściwością osoby ludzkiej jawiącą się w powinnościowych odniesieniach do osoby własnej i do innych osób. Wobec takiego ujęcia godności należy podkreślić, że godność osoby ludzkiej jako wrodzona i niezbywalna. Godność jako doskonałość zrodziła się w działaniu moralnie wartościowym i utrwaliła się w czyjejś osobowości. Jest ona osiądana w procesie wychowania lub też przez pracę nad sobą bądź oddziaływanie środowiska społecznego. Takie rozumienie godności zasługuje na nazwę godności osobowościowej, a niektórzy nazywają ją godnością osobistą (Chlewiński, Zaleski, 1989).

Godność osobista jest różnorodna, tak jak różnorodne są doskonałości osiąmane przez człowieka, które go konstytuują. Człowiek jest nie tylko bytem natury, lecz także jest osadzony w konkretnej rzeczywistości kulturowej; staje się również bytem kultury, tak jak i bytem społecznym oraz historycznym. W tym kontekście znaczeniowym można nazwać taką godność godnością kulturową. Kultura jest rozwinięta wewnątrz człowieka. Nicolai Hartmann nazywa to „osobowym duchem” (Mazurek, 1974,

s. 62–65). Jan Paweł II (2015, s. 15) również to dostrzegął, stwierdzając: „Nie ulega wątpliwości, że pierwszym i podstawowym faktem kulturowym jest sam człowiek duchowo dojrzały, czyli człowiek w pełni wychowany, zdolny wychowywać sam siebie i drugich. Nie ulega też wątpliwości, że pierwszym i podstawowym wymiarem kultury jest zdrowa moralność; kultura moralna”.

Czasami ukształtowana osobowość człowieka nie zasługuje na miano „godności osobowościowej”, gdyż np. osobowość przestępcy nie jest wartością dla drugiej osoby ze względu na jej nienaturalny, jak i nienadprzyrodzony wymiar. W takim przypadku występuje godność osobista, która wiąże się z poczuciem własnej osobistej godności, z poczuciem własnego honoru. Nie zawsze poczucie honoru podopiecznego pracownika socjalnego jest podzielane przez innych podopiecznych i przez pracowników socjalnych. W tym momencie mogą występować trudności w relacjach społecznych. W takiej sytuacji pojawia się godność społeczna z racji pełnionych przez nich różnych funkcji, np. pracownika socjalnego. Godność kulturowa, osobista i społeczna mają charakter relatywny a nie uniwersalny. Wielekroć zależy ona od subiektywnego, relatywnego postrzegania uczestników relacji społecznych. Tylko godność wrodzona i nieutracona ma charakter uniwersalny i może być uznawana za źródło praw człowieka.

Przedstawione interpretacje godności ludzkiej w teologicznym czy też filozoficznym znaczeniu nie są sprzeczne z ujęciem psychologicznym, pedagogicznym i socjologicznym. Dopiero badania interdyscyplinarne godności osoby ludzkiej ukazują integralny obraz tej kategorii. Nie można odrzucać uzasadnień teologicznych, gdyż mogłoby to doprowadzić do zubożenia całościowej koncepcji godności osoby ludzkiej, która traktuje osobę podmiotowo, a nie jako przedmiot użycia, na podobieństwo użycia zwykłej rzeczy (Mariański, 2019, s. 209). Znaczenie problematyki godności osoby ludzkiej dobitnie podkreśla Jan Paweł II (1990, s. 5) w adhortacji posynodalnej *Christifideles laici* następującym stwierdzeniem: „Dlatego właśnie widzimy, jak rozprzestrzenia się dziś i coraz bardziej umacnia poczucie osobistej godności każdej ludzkiej istoty. Dobroczynny prąd przenika i ogarnia wszystkie ludy świata, które coraz lepiej uświadamiają sobie godność człowieka, a więc nie «rzeczy» lub «przedmiotu», którym można się posługiwać, ale zawsze i tylko «podmiotu», który posiada sumienie i wolność, jest wezwany do odpowiedzialnego życia

w społeczeństwie i w dziejach, i podporządkowany wartościom duchowym i religijnym”. W katolickiej nauce społecznej podkreśla się nadprzyrodzony charakter godności osoby jako podstawę normatywną. Zarówno w porządku naturalnym, jak i nadprzyrodzonym godność człowieka jest absolutna i niezbywalna, a człowiek nie może być nigdy traktowany jako środek czy też przedmiot, lecz zawsze jako cel sam w sobie (Mariański, 2019, s. 41). Wrodzona godność osoby ludzkiej jest wartością fundamentalną, podstawową. W encyklice *Rerum novarum* Leon XIII (2021, nr 32) zauważa, że „wszyscy ludzie są sobie równi: żadnej nie ma różnicy między bogatym i ubogim, między panem i sługą, między panującym, a podwładnym. «Jeden jest bowiem Pan wszystkich»” (Rz 10, 12). Nikomu też nie wolno znieważać bezkarnie godności ludzkiej, do której się sam Bóg z wielkim szacunkiem odnosi, ani przeszkadzać człowiekowi w jego drodze do doskonałości, która go prowadzi ku żywotowi wiecznemu w niebieszech. Co więcej: nawet samemu człowiekowi nie wolno rezygnować z godności ludzkiej natury albo oddawać się w duchową niewolę; wchodzi tu bowiem w grę nie prawa, co do których człowiek ma wolność skorzystania z nich lub nieskorzystania, ale obowiązki względem Boga, które winien wypełnić”. Janusz Mariański (2019, s. 41) zauważa, że „W określonych warunkach człowiek godzi się na depersonalizację samego siebie (traktowanie osoby nie jako aktywnego podmiotu, lecz poddanego manipulacjom przedmiotu), nie sprzeciwia się manipulacji przez drugiego człowieka lub grupę osób, wreszcie sam depersonalizuje inne osoby przez traktowanie ich jako rzeczy. We wszystkich tych sytuacjach dochodzi do utraty godności. Kto bowiem uwłacza cudzej godności, ztraca tym samym godność własną. Godność jako wartość społeczna jest potwierdzana lub zaprzeczana w kontaktach z innymi ludźmi i w określonych sytuacjach społecznych”. Godność osoby ludzkiej implikuje zasady określające relacje pomocowe zawiązywane przez pracowników socjalnych z klientami pomocy społecznej. Najpełniej te zasady sformułował Felix Biestek (1960) już w połowie XX wieku. Tymi zasadami były: indywidualizacja, celowe wyrażanie uczuć, kontrolowane zaangażowanie emocjonalne, akceptacja, postawa nieosądzająca, samostanowienie klienta, poufność.

WYBRANE ASPEKTY ROZWOJU INSTYTUCJI POMOCOWYCH W KONTEKŚCIE REALIZACJI POMOCY SPOŁECZNEJ

Konstituowanie się pracy socjalnej rozpoczęło się ponad sto lat temu. Jest ona efektem dążenia człowieka do doskonalenia opieki oraz pomocy świadczonej potrzebującym. Od zarania życia społecznego dostrzegano różne problemy, z którymi musieli się zmagać nasi przodkowie. Chęć niesienia pomocy w celu znacznego zmniejszenia zjawiska niedostatku oraz pomoc w pokonywaniu trudnych sytuacji życiowych stawały się wyzwaniem poszczególnych pokoleń. Pierwsze ślady działań pomocowych można odnaleźć już dwa tysiące lat przed Chrystusem w Babilonii, gdzie znaczącą rolę odegrał wtedy władca Hammurabi, który stworzył kodeks dotyczący pomocy i wsparcia. Następnie bardzo ważną rolę w rozwoju pomocy społecznej odgrywały kościoły różnych wyznań praktykujących dobroczynność, filantropię, jałmużnę, miłosierdzie. Główną instytucją średniowiecznej dobroczynności były szpitale. Pełniły one funkcję przejściowego zakładu opiekuńczego dla wszystkich ubogich i przede wszystkim były miejscem rozdawnictwa jałmużny. W mniejszym stopniu były zaś szpitalem w jego obecnym rozumieniu. Jedną z pierwszych fundacji szpitalnych na ziemiach polskich był ufundowany w 1152 r. przez Jana Gryfitę, arcybiskupa gnieźnieńskiego, szpital przy opactwie cysterskim w Jędrzejowie (Leś, 2001). W okresie polskiej kontrreformacji (XVI w.) przykładem nowego typu instytucji charytatywnych ukierunkowanych na wsparcie wyłącznie autentycznie ubogich były założone przez ks. Piotra Skargę: Bractwo Miłosierdzia, Bank Pobożny, skrzynka św. Mikołaja i Bractwo Betanii. W XX wieku m.in. biskup S. Kostka Łukomski założył w 1907 r. kasę pożyczkową i spółdzielnię „Rolnik” w celu pomocy najuboższym (Kowalewski, 2005).

Zasady oraz prawa, które były przez nich spisywane, stawały się inspiracją w kolejnych etapach zmian w pracy socjalnej. Niektóre z nich można znaleźć we współczesnych metodach wsparcia oraz pomocy osobom znajdującym się w trudnej sytuacji życiowej. Na przełomie XIX i XX wieku instytucjonalne systemy pomocowe na obszarach Europy i Ameryki zaczęły rozwijać się własnym tempem, na własny sposób. Uzależnione były od sposobów rozwiązywania występujących na danych obszarach problemów społecznych. Powstające wówczas organizacje można uznać za podwaliny rozwoju silnie działających współcześnie organizacji wspierających społeczeństwo. Aktualnie praca socjalna pozyskała adekwatne miejsce w otocze-

niu zawodów pomocowych. Wykreowała swoje własne metody wsparcia za pomocą wielu przeprowadzanych badań naukowych. Pogłębiła oraz wprowadziła nowe sposoby poszukiwań (Czekaj, 2019, s. 33–35).

Współczesna praca socjalna stanowi obecnie rozpowszechnioną i mocno zakorzenioną dziedzinę teorii, badań, aksjologii i bogatego pola empiryczno-praktycznego (Radwan-Pragłowski, Frysztacki, 2009, s. 207). Wobec tego warto odnotować kilka faktów historycznych konstytuujących pracę socjalną w Polsce, która ma dość długą tradycję.

PRACA SOCJALNA W POLSCE – PRAKTYKA I INSTYTUCJE Kształące

Praca socjalna w Polsce jest ściśle związana z pomocą społeczną, której historia zaczyna się w roku 1923, gdy 16 sierpnia uchwalona została przez Sejm ustawa o opiece społecznej, będąca odpowiedzią na społeczne zapotrzebowanie ujednoczenia pomocy (wówczas opieki) społecznej, już w pierwszych miesiącach po odzyskaniu przez Polskę niepodległości (1918). Formułowała ona dwie zasady nadrzędne: wszystkim potrzebującym państwo powinno udzielić pomocy oraz obowiązek realizowania tej pomocy spoczywa na gminach. Uchwalane do ustawy akty prawne były innowacyjne. Nie odbiegały od podobnych uregulowań w Europie, ale częstokroć wychodziły daleko poza możliwości finansowe i organizacyjne poszczególnych gmin czy współpracujących z nimi organizacji społecznych. Mimo że realizowano je wybiórczo, najpełniej w większych miastach, to jednak dzięki progresywnemu podejściu ustawodawcy wpływały one kreatywnie na rozwój polskiej pomocy społecznej (Brenk, Chaczko, Płasek, 2019, s. 8–12).

O narodzinach zawodu pracownika socjalnego można mówić wraz z powstaniem możliwości kształcenia w dziedzinie pracy socjalnej. Tradycja kształcenia pracowników socjalnych sięga w Polsce początków XX wieku. Pierwsze działania skupione były na organizacji kursów społecznych w 1907 r. w Królestwie Polskim. W następnej dekadzie w Krakowie utworzono Wydział Pracy Społecznej przy wyższych kursach dla kobiet. Natomiast w latach 20. ubiegłego stulecia szczególnie Helena Radlińska inspirowała i organizowała kształcenie pracowników służb społecznych i oświatowych. W ramach Wolnej Wszechnicy Polskiej w 1925 r. utworzyła Studium Pracy Społeczno-Oświatowej. Po przeszło dziesięciu latach kształcenie, które odbywało się w toku studiów podyplomowych, rozpo-

częło kształcenie na poziomie magisterskim w dziedzinie nauk pedagogicznych. Warto zaznaczyć, że w 1925 r. powstały też: Szkoła Pracy Społecznej im. A. Branickiego w Krakowie i Katolicka Szkoła Społeczna w Poznaniu. Począwszy od zakończenia II wojny światowej pomoc społeczna w Polsce i kształcenie pracowników socjalnych przechodziły swoje skomplikowane losy obarczone uwarunkowaniami ustrojowymi. W latach 1945–1990 pomoc społeczna działała formalnie na podstawie wciąż obowiązującej ustawy z roku 1923. Na tej podstawie prawnej jeszcze w latach 70. XX wieku utworzono zespoły opieki zdrowotnej. W ich strukturze funkcjonowały działy pomocy społecznej, których zadaniem było m.in. udzielanie świadczeń materialnych. Teoretycznym zapleczem pracy socjalnej była utworzona w 1949 r. na Uniwersytecie Łódzkim Katedra Pedagogiki Społecznej, która stała się spadkobierczynią Studium Pracy Społeczno-Oświatowej. Przez następne kilkanaście lat nastąpił zastój pomocy społecznej, a tym samym kształcenia pracowników socjalnych. Na początku lat 60. XX wieku wznowiono kształcenie zawodowe pracowników socjalnych w Łodzi, Warszawie i Poznaniu. Dalszy rozwój kształcenia pracowników socjalnych należy wiązać z uruchomieniem w 1977 r. w Instytucie Polityki Społecznej UW Zaocznego Studium Pracowników Służb Socjalnych, w 1988 r. – Zaocznych Studiów Socjologicznych o specjalności praca socjalna w UJ. Większość z nich zrzeszona jest w Polskim Stowarzyszeniu Szkół Pracy Socjalnej. Natomiast Sekcja Pracy Socjalnej Polskiego Towarzystwa Socjologicznego skupia naukowców zajmujących się próbą ukonstytuowania pracy socjalnej jako dyscypliny naukowej.

Na początku lat 90. reaktywowano odrębny system pomocy społecznej, uchwalając ustawę o pomocy społecznej (29.11.1990). Zmieniono jego usytuowanie, przenosząc odpowiedzialność za jego funkcjonowanie i nadzór nad nim z Ministerstwa Zdrowia do ówczesnego Ministerstwa Pracy. Powstały gminne i miejskie ośrodki pomocy społecznej oraz – później, po reformie administracyjnej kraju – powiatowe centra pomocy rodzinie. Rozdzielono także zadania pomocy społecznej na przynależne administracji rządowej i samorządowej. W ten sposób system zaczął odpowiadać paradygmatowi pomagania, według którego pomoc społeczna dopełnia sieć bezpieczeństwa socjalnego, do której zalicza się także instytucje i rozwiązania stosowane w polityce rodzinnej, mieszkaniowej, zdrowotnej i zatrudnienia. Obecnie system pomocy społecznej w Polsce regulowany jest m.in. przez ustawę o pomocy społecznej z 2004 r., która przyjmuje zasadę subsy-

diarności jako podstawę funkcjonowania pomocy społecznej w Polsce (Broda-Wysocka, 2010). Została ona po raz pierwszy sformułowana pod koniec XIX wieku przez papieża Leona XIII w encyklice *Rerum novarum* i była odpowiedzią na idee głoszone przez zwolenników socjalizmu i rozwinięta przez papieża Piusa XI *Quadragesimo anno* (1931) (Wuwer, 2021).

PRACA SOCJALNA JAKO DZIAŁANIE SYSTEMOWE I NIETYPOWA PROFESJA

Praca socjalna świadczona jest na rzecz poprawy funkcjonowania osób i rodzin w ich środowisku społecznym, jak również na rzecz zapobiegania pogorszeniu się ich sytuacji. Celem pracy socjalnej jest umożliwienie, wspieranie lub wywołanie zmiany sposobu funkcjonowania osoby i rodziny oraz jej otoczenia, a także wzmacnianie potencjału osób i rodzin do przewycięzania trudnych sytuacji życiowych. Ustawodawca podkreśla to dobitnie poprzez następujący zapis: „praca socjalna jest to działalność zawodowa mająca na celu pomoc osobom i rodzinom we wzmacnianiu lub odzyskiwaniu zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie poprzez pełnienie odpowiednich ról społecznych oraz tworzenie warunków sprzyjających temu celowi” (Ustawa z dnia 14 marca 2004 r. o pomocy społecznej). Praca socjalna jest działaniem systemowym, a zarazem jest ona nietypową profesją. Jej głównym zadaniem jest wspieranie jednostki, różnych grup społecznych, rodzin oraz przestrzeni społecznej, w której funkcjonują, aby mogli rozwijać swoją osobowość, wzmocnić poczucie własnej wartości, wykorzystując przy tym wszystkie swoje możliwości oraz posiadane przez nich zasoby (Kamiński, 2000, s. 432). W tym przypadku można zauważyć wiele odniesień znaczeniowych związanych z godnością osoby ludzkiej, zasadą solidarności i dobrem wspólnym.

Praca socjalna uznawana jest za obowiązkowe zadanie własne samorządów. Misją pracy socjalnej jest doprowadzenie do sytuacji, w której osoba potrzebująca byłaby zdolna do samodzielnego poradzenia sobie ze swoim problemem. Dotyczy to funkcjonowania w warunkach domowych, społecznych oraz na całe życie. Oznacza to, że pomoc w niezbędnym zakresie przyczynia się do przywrócenia normalnego funkcjonowania w rodzinie, sąsiedztwie, zakładzie pracy czy ogólnie w społeczności lokalnej i społeczeństwie (Szmagański, 2006, s. 22). Praca socjalna jest działalnością wspierającą wszelkie zmiany społeczne, rozwiązywanie problemów pojawiających się w kontaktach międzyludzkich oraz wzmacnianie i mobilizowanie

jednostek dla polepszenia ich dobrostanu. Posługując się teoriami zachowań jednostek i systemów społecznych, praca socjalna podejmuje działania w miejscach, gdzie ludzie wchodzą w relacje ze swoim otoczeniem. W działalności pracy socjalnej fundamentalne są zasady praw człowieka i sprawiedliwości społecznej (Zaborowska, 2012).

Praca socjalna staje wobec zdefiniowanych i niezdefiniowanych problemów. Są nimi częstokroć nierówności społeczne, utrudnienia oraz niesprawiedliwość społeczna, a także cyberprzemoc. Praca socjalna bazuje na wszechstronności doświadczeń, metod oraz praktyk, skoncentrowanych na osobie, ich środowisku oraz miejscu zamieszkania. Nie zawsze standardy funkcjonowania pracy socjalnej w jednym środowisku są adekwatne w innym środowisku. W celu wyjaśnienia istoty pracy socjalnej należy ją rozpatrywać interdyscyplinarnie, z perspektywy różnych dyscyplin naukowych, takich jak socjologia, pedagogika, psychologia i inne nauki społeczne i humanistyczne. Działania pomocowe, które występują w praktyce pracy socjalnej, nie skupiają się tylko na jednym obszarze. W skład jej działań zalicza się przede wszystkim: poradnictwo, kliniczną pracę socjalną, pracę grupową, społeczno-pedagogiczną pomoc rodzinie i wsparcie w terapii, ale także poczynania zmierzające w kierunku pomocy jednostkom w pozyskaniu usług oraz zwiększeniu dostępu do zasobów społecznych (Szmagański, 2006, s. 23–24).

Istota pracy socjalnej zasadza się na wzajemnych relacjach pracownika socjalnego i klienta (podopiecznego). Wzajemna relacja oznacza nie tylko zachowanie szacunku wobec klienta pomocy społecznej przez pracownika socjalnego, lecz także odwrotnie. Klient też jest zobowiązany do szacunku wobec pracownika socjalnego. Nie zawsze w tym względzie istnieje wzajemność relacji. To wymaga szczególnej odpowiedzialności pracownika socjalnego w stosunku do roszczeniowego klienta, który niejednokrotnie zapomina o uszanowaniu godności pracownika socjalnego. Czasami też może się zdarzyć, że pracownik socjalny nie zdoła zachować się z godnością wobec swojego klienta, co potwierdzają badania społeczne przeprowadzone w 2013 r. przez Annę Olech i Martę Łuczyńską (2013, s. 164)¹⁾. Klienci

¹⁾ Autorki przytaczają jedną z ekstremalnych wypowiedzi respondenta, który twierdzi, że „z jednej strony mamy metafory klienta jako cwaniaka, świętej krowy, pasożyta, pijawki, z drugiej zaś jako nieoszlifowanego diamentu, partnera, zagadki czy krzaka róży, który podlany i odpowiednio wzmocniony nawet, jeśli wcześniej połamany, pięknie zakwitnie”, Olech, Łuczyńska, 2013, s. 164

potrzebują tego, aby byli traktowani jako indywidualne jednostki, nie jako przedstawiciele poszczególnych grup czy kategorii.

Kolejną bardzo ważną potrzebą dla klientów jest wyrażanie uczuć pozytywnych, jak też i negatywnych, przez co oczekują od pracownika socjalnego zrozumienia i odpowiedzi na te uczucia. Chcą być również akceptowani oraz postrzegani jako wartościowe osoby, które posiadają wrodzoną godność. Jak każda jednostka nie chcą być poddawani ocenie ze względu na sytuację życiową, w jakiej się znajdują, oraz – co najważniejsze – chcą mieć możliwość podejmowania decyzji i dokonywania wyborów dotyczących ich życia. Konkludując swoje wnioski badawcze, Olech i Łuczyńska (2013, s. 164) zauważają, że „zdecydowanie większa jest grupa pracowników socjalnych, których świadomość zawodowa, obraz samego siebie, klienta czy pracy socjalnej nie sprzyja budowaniu profesjonalnej relacji pomocowej, jak również nie sprzyja budowaniu profesjonalnego wizerunku ich, jako grupy zawodowej”.

ZASADY PRACY SOCJALNEJ – ZASADY SPOŁECZNE KATOLICKIEJ NAUKI SPOŁECZNEJ

W celu sprostania standardom pracy socjalnej jako zawodu pomocowego konieczne jest wyznaczenie aksjologicznych ram działania, uniwersalnych drogowskazów, do których będzie można się odwołać bez względu na to, jakiej grupy będzie dotyczyć praca socjalna, czy też w jakiej instytucji będzie wykonywana. Taką rolę odgrywają kluczowe wartości w pracy socjalnej: godność osób i rodzin, wolność osób i rodzin, równość osób i rodzin, prawo do samostanowienia. Praktycznym wyrazem realizacji wymienionych wartości jest prowadzenie pracy socjalnej tak, aby odpowiadały na potrzeby klientów. Pracownicy socjalni zobowiązani są stosować się do zasad, które określają ich profesjonalną rzetelność w podejmowaniu działań pomocowych (Olech, 2019, s. 124). Można wymienić następujący zestaw zasad pracy socjalnej, który jest spójny z zasadami życia społecznego katolickiej nauki społecznej (Szanferberg, 2012, s. 7–8):

1. Podmiotowość osoby oznacza traktowanie jej jako odrębnej jednostki, która posiada własną tożsamość odróżniającą ją od innych. Dzięki temu osoba staje się aktywna i decyduje samodzielnie, w jaki sposób chce rozwiązać problematyczną sytuację. Podmiotowość jednostki przekłada się na podmiotowość rodziny, która staje się obszarem inter-

- wencji pracownika socjalnego. W niej powinna się realizować zasada personalizmu podkreślająca prymat osoby ludzkiej (Koch, 2007, s. 93).
2. Poszanowanie godności osoby ludzkiej w pracy instytucji pomocy społecznej jest fundamentem podejmowanych przez pracowników socjalnych działań, ponieważ godność człowieka jest wartością naczelną. Zasada ta pozwala spojrzeć na drugiego człowieka jako na samostanowiącą jednostkę, która posiada prawo do podejmowania samodzielnych decyzji dotyczących jej życia, a przede wszystkim do brania odpowiedzialności za siebie i swoje życie (Sierpowska, 2016, s. 203–204). Jest to zasada, która ma ściśle uzasadnienie w licznych dokumentach katolickiej nauki społecznej. Jest ona niezbywalnym prawem i fundamentem ładu społecznego (Martino, 2005, s. 4).
 3. Indywidualizacja charakteryzuje się zgłębianiem i rozumieniem indywidualnych cech oraz potrzeb beneficjenta, co wiąże się później z odpowiednim doбором działań pomocowych i metod pracy. Ogólnie rzecz ujmując, zasadę tę można określić jako indywidualne podejście do klienta, jego nadzwyczajnej osobowości, posiadanych praw i potrzeb. Każdy klient pomocy społecznej powinien być traktowany jako indywidualna jednostka, która posiada własną tożsamość różniącą ją od innych ludzi. Dzięki temu beneficjent wierzy, że poprawa jego aktywności w życiu społecznym w dużym stopniu zależy od niego, dzięki temu wie, że ma prawo do podejmowania decyzji o sposobie rozwiązania swojej trudnej sytuacji. Inspirujące odniesienia tej postawy można odnaleźć w zasadzie personalizmu i subsydiarności.
 4. Akceptacja rozumiana jako tolerancja, poszanowanie godności, swobody wyboru wartości i celów życiowych osoby lub rodziny. Określa ona powinność traktowania ludzi w taki sposób, w jaki sami chcielibyśmy być traktowani. Poszanowanie godności drugiego człowieka, a przede wszystkim wolności wyboru wartości i celów życiowych, jest fundamentalną zasadą katolickiej nauki społecznej. Brak poszanowania godności człowieka dokonuje się poprzez pogwałcenie jego ludzkich praw, które wypływają z jego natury, z faktu bycia człowiekiem. Wynika to szczególnie z nauczania społecznego Jana Pawła II, a także wcześniej z nauczania Jana XXIII, Soboru Watykańskiego II i Pawła VI. Nauczanie to dostarczyło obszernych wskazań dotyczących koncepcji praw człowieka w katolickiej nauce społecznej. Jan Paweł II (1991, p. 29) przedstawił listę tych praw w encyklice *Centesimus an-*

mus, a pierwszym prawem wymienionym na tej liście jest prawo do życia od poczęcia do naturalnej śmierci, które warunkuje stosowanie wszystkich pozostałych praw.

5. Poufność rozumiana jako respektowanie prywatności i nieujawniania informacji uzyskanych od osoby bez jej wiedzy i zgody osobom trzecim (z wyłączeniem wyjątków wynikających z przepisów obowiązującego prawa). Zadaniem pracownika socjalnego wiążącym się z tą zasadą jest objaśnienie i omawianie wszystkich występujących ograniczeń związanych z poufnością.
6. Współodpowiedzialność za proces zmiany, rozumianej jako wspólna odpowiedzialność pracownika socjalnego oraz rodziny i poszczególnych jej członków. Ta wspólna troska łączy się z zasadą dobra wspólnego, która została szczegółowo rozwinięta w encyklice *Mater et Magistra* Jana XXIII w 1961 r. (Jan XXIII, 1997).
7. Solidarność rozumiana jako założenie, zgodnie z którym wykorzystanie zasobów i silnych stron oraz rozwiązywanie problemów odbywa się poprzez odtwarzanie i aktywizowanie więzi międzyludzkich. Opiera się na tym, że w momencie, kiedy dana osoba nie ma wystarczająco dużo siły, aby samodzielnie wyjść z trudnej sytuacji życiowej, wykorzystuje się jej silne strony oraz zasoby i następnie rozwiązuje się problem za pomocą odtwarzania i aktywizowania więzi międzyludzkich. Działania podejmowane są na zasadzie integracji społecznej. Treść pojęcia solidarności łączy się z takimi pojęciami, jak: braterstwo, dobroczynność i opiekuńczość, odpowiedzialność, lojalność i kooperacja, tolerancja i miłość bliźniego (Piazolo, 2004, s. 46). Kolejne skojarzenie treściowe solidarności dotyczą polskich słów „dobroczynność” bądź „opiekuńczość”, które zawierają w sobie określenie działalności w imię dobra innego członka wspólnoty lub całej wspólnoty²⁾.
8. Wzmacnianie kompetencji i możliwości rozwojowych jednostki rozumianej jako konieczność wyposażenia osób i rodzin w wiedzę i umiejętności niezbędne do samodzielnego funkcjonowania.
9. Udostępnianie zasobów, czyli obowiązek pracownika socjalnego do poszukiwania możliwości zaspokojenia uzasadnionych potrzeb klien-

²⁾ W politycznej literaturze w wiekach XVI–XVIII dobroczynność była przedstawiana jako jeden z zasadniczych celów państwa. Zob. Piazolo, 2004, s. 46, 50.

- tów związanych z występowaniem przyczyn korzystania z usług pomocy i integracji społecznej.
10. Neutralność polegająca na poszukiwaniu przyczyn i sposobów rozwiązania trudnej sytuacji życiowej osoby bądź rodziny, z powodu której korzystają z usług pomocy i integracji społecznej, bez względu na poglądy i postawy, jakie przyjmują osoby wspierające oraz użytkownicy tych usług.
 11. Dobro rodziny i poszczególnych jej członków, rozumiane jako uwzględnienie w postępowaniu pomocowym korzyści poszczególnych członków środowiska rodzinnego. Ta zasada ma swoje odniesienia do zasady dobra wspólnego w katolickiej nauce społecznej.
 12. Obiektywizm (nieocenianie) to interdyscyplinarne, oparte na wyspecjalizowanej wiedzy analizowanie każdej sytuacji, niedokonywanie osądów podczas rozpatrywania sytuacji jednostki, grupy i rodziny, która jest powodem korzystania z usług pomocy i integracji społecznej.
 13. Prawo do samostanowienia oznacza, że klient ma prawo do wolności oraz bycia odpowiedzialnym za swoje życie i podejmowane przez siebie decyzje związane ze swoją trudną sytuacją życiową. Zasada ta nie obowiązuje w sytuacji zagrożenia życia bądź zdrowia. Posługiwanie się tą zasadą wymaga od pracownika socjalnego w największym stopniu pomocy w określeniu jego potrzeb, ale też w analizie sytuacji życiowej, w jakiej się znajduje, i co najważniejsze pokazanie wiążących się z każdą podjętą decyzją konsekwencjami.
 14. Pomocniczość (subsydiarność) („subsydium” – postawa pomocy) należy do najbardziej trwałych i charakterystycznych wskazań nauki społecznej Kościoła i pomocy społecznej. Odnosi się ona do całości relacji między jednostkami a społecznościami, które powstają w wyniku podmiotowej i twórczej aktywności jednostki lub małej wspólnoty w stosunku do społeczności wyższego rzędu (np. rodzina wobec państwa). Istotą tej zasady jest świadczenie pomocy jednostkom lub małym wspólnotom, z zachowaniem jednak wolności i podmiotowej autonomii tych podmiotów, do których pomoc jest kierowana. Postawa wspólnoty wyższego rzędu (np. państwa) powinna być więc skierowana na wspieranie, popieranie i rozwój wspólnoty niższego rzędu, a nie jej wyręczenie, bądź wchłanianie przez strukturę większą. Odnosi się więc do obowiązków i kompetencji wspólnot niższego i wyższego rzędu względem siebie (Moll, 2014, s. 150).

PODSUMOWANIE

Zasady pracy socjalnej korespondują przede wszystkim z zasadami solidarności, dobra wspólnego i pomocniczości, które są fundamentalnymi zasadami katolickiej nauki społecznej i opierają się na kluczowej wartości, jaką jest godność osoby ludzkiej. Również zasady, które może wykorzystywać pracownik socjalny, takie jak: akceptacja, poufność oraz prawo do samostanowienia korespondują ściśle z zasadą personalistyczną. Natomiast tolerancja określa, podobnie jak solidarność, zasadniczo pozytywny stosunek do obcych czy inaczej myślących, jednak w sensie współdziałania z kimś, a nie wyłączenia kogoś. Jest zatem pojęciem wyrażającym postawę bierną, natomiast solidarność odwołuje się do czynnego zaangażowania się i wykracza poza zawężającą się do uznania odmienności postawy tolerancji (Kowalewski, Kowalewska, 2014, s. 245–255). Wobec tego można stwierdzić, że zasady leżące u podstaw teorii i praktyki pracy socjalnej nie są sprzeczne z zasadami życia społecznego sformułowanymi w katolickiej nauce społecznej i tym samym mogą stać się inspiracją do rozwoju tej dyscypliny nauki.

BIBLIOGRAFIA

- Andrzejewski, B. (2014). Filozofia – istota, ewolucje, perspektywy. *ΣΟΦΙΑ*, 14, 238–248.
- Antonowicz, L. (1990). Ochrona godności człowieka w prawie międzynarodowym. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska*, 37, 1, 5–18.
- Biestek, F. (1960). *The Five Methods of Social Work*. Chicago: Loyola University Press.
- Brenk, M., Chaczkowski, K., Płasek, R. (2019). Opieka społeczna w II Rzeczypospolitej – wprowadzenie do tekstów źródłowych. *Praca Socjalna*, 4, 8–12.
- Bronk, A. (2012). Kategoria godności człowieka w świetle hermeneutyki. Analiza i Egzystencja. *Czasopismo Filozoficzne*, 19, 11–29.
- Broda-Wysocki, P. (2010). *Pomoc społeczna w Polsce – koncepcje i instrumenty. Ekspertyza przygotowana w ramach projektu. EAPN Polska – profesjonalny dialog na rzecz Europy Socjalnej*. Warszawa: IPISS UKSW.
- Chlewiński, Z., Zaleski, Z. (1989). Godność. W: *Encyklopedia Katolicka*, t. 5 (kol. 1232). Lublin: TN KUL.
- Czekaj, K. (2019). Podwaliny pracy socjalnej, jej twórcy i klasycy. W: K. Frysztacki (red.), *Praca socjalna 30 wykładów* (s. 33–56). Warszawa: WN PWN.
- Duck, S., Pittman G. (1994). Social and personal relationships. W: M.L. Knapp, G.R. Miller (red.), *Handbook of interpersonal communication*, wyd. 2 (s. 676–695). Newbury Park: Sage.

- Goldschmidt, W. (1990). *The Human Career: The self in the symbolic world*. Cambridge, MA.: Basil Blackman.
- Gocko, J. (2006). Zasady nauki społecznej Kościoła i wartości podstawowe jako normy moralne życia społecznego. Refleksja na kanwie współczesnych dokumentów społecznych Kościoła. *Roczniki Teologiczne, LIII*(3), 85–103.
- Hubbard, A., Aune, K., Lee, H.E. (2009). *Communication qualities, quantity, satisfaction, and talk impact in newly developing relationships: A longitudinal analysis*. Chicago: International Communication Association.
- Jan Paweł II. (1990). *Posynodalna Adhortacja Apostolska Christifideles Laici. O powołaniu i misji świeckich w Kościele i w świecie*. Wrocław: Wydawnictwo Księgarni Archidiecezjalnej.
- Jan Paweł II. (1991). *Encyklika „Centesimus annus” Ojca Świętego Jana Pawła II, w setną rocznicę encykliki „Rerum novarum”*. Vatican: Dicastero per la Comunicazione – Libreria Editrice Vaticana.
- Jan Paweł II. (2015). W imię przyszłości kultury. „*Ethos*” 28(2015) nr 1(109), s. 13–20.
- Jan XXIII. (1997). *Encyklika Mater et Magistra o współczesnych przemianach społecznych w świetle nauki chrześcijańskiej*. Wrocław: TUM.
- Kamiński, T. (2000). Praca socjalna jako działalność zawodowa. *Seminare, 16*, 431–448.
- Koch, H. (2007). Godność człowieka – niezbywalnym prawem i fundamentem ładu społecznego. *PERSPEKTIVA, Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne, 1*(10), 93–104.
- Kowalewski, T. (2005). Rzeczywistość ziemską jako przedmiot troski duszpasterskiej w działalności biskupa Stanisława Kostki Łukomskiego. W: T. Kowalewski, ks. J. Łupiński (red.), *Biskupi diecezji tomżyńskiej: działalność społeczna, polityczna, religijna* (s. 43–52). Łomża: Fundacja Narwiańska, WSZiP im. B. Jańskiego w Łomży.
- Kowalewski, T., Kowalewska, J.K. (2014). Od solidarności do dobra wspólnego – koherentność zasad życia społecznego. *Mysł Ekonomiczna i Polityczna, 4*(47), 245–255.
- Kozielecki, J. (1996). *Człowiek wielowymiarowy*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak.
- Leon XIII. (2021). *Rerum novarum*. Rzym: Warszawa: Wydawnictwo Capital.
- Leś, E. (2001). *Zarys historii dobroczynności i filantropii w Polsce*. Warszawa: Prószyński i S-ka.
- Mariański, J. (2019). *Godność ludzka – wartość doceniona czy puste słowo? Studium socjopedagogiczne*. Warszawa: Warszawskie Wydawnictwo Socjologiczne.
- Martino, R. (2005). Przemówienie Przewodniczącego Papieskiej Rady „Iustitia et Pax”. Międzynarodowe Forum Gospodarcze w Krynicy. *Nasz Głos, 10*(103), 1–14.
- Mazur, J. (2003). *Od kerymatu do ewangelii życia*. Radom: Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne.

- Mazurek, F.J. (1974). Kultura jako dobro wspólne. *Chrześcijanin w Świecie*, 28, 62–65.
- Mazurek, F.J. (2001). *Godność osoby ludzkiej podstawą praw człowieka*. Lublin: RW KUL.
- Moll, T. (2014). Zasada subsydiarności w świetle wybranych świadczeń pomocy społecznej. *Roczniki Administracji i Prawa*, 14(2), 149–166.
- Olech, A. (2019). Wartości, normy, wskazania etyczne. W: K. Frysztacki (red.), *Praca socjalna 30 wykładów* (s. 118–133). Warszawa: WN PWN.
- Olech, A., Łuczyńska, M. (2013). *Pracownicy socjalni w Polsce – portret zbiorowy 2013*. Warszawa: Instytut Rozwoju Służb Społecznych.
- Piazolo, M. (2004). *Solidarität. Deutungen zu einem Leitprinzip der Europäischen Union*. Würzburg: Ergon Verlag.
- Radwan-Pragłowski, J., Frysztacki, K. (2009). *Miłosierdzie i praktyka. Społeczne dzieje pomocy człowiekowi*. Katowice: Wydawnictwo Naukowe Śląsk.
- Rodziński, A. (1989a). *Osoba, moralność, kultura*. Lublin: RW KUL.
- Rodziński, A. (1989b). *U podstaw kultury moralnej*. Warszawa: Wydawnictwo ODiSS.
- Sierpowska, I. (2016). *Wolność, godność i prawo do samostanowienia, a udzielanie świadczeń z pomocy społecznej* (s. 201–221). Wrocław: Beta – Druk.
- Strzeszewski, Cz. (1978). *Ewolucja katolickiej nauki społecznej*. Warszawa: Ośrodek Dokumentacji i Studiów Społecznych.
- Styczeń, T. (1984). *W drodze do etyki*. Lublin: RW KUL.
- Szanferberg, R. (2012). *Standardy pracy socjalnej. Wprowadzenie, Projekt 1.18. Tworzenie i rozwijanie standardów usług pomocy i integracji społecznej współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego*. Warszawa: WRZOS.
- Szmagański, J. (2006). Współczesne procesy rozwojowe pracy socjalnej jako zawodu i dziedziny kształcenia akademickiego. *Praca Socjalna*, 3, 5–24.
- Ustawa z dnia 14 marca 2004 r. o pomocy społecznej Dz.U. 2004 nr 64, poz. 593.
- Wojtyła, K. (2001). *Miłość i odpowiedzialność*. Lublin: TN KUL.
- Wuwer, A. (2021). *Zasada pomocniczości. Wprowadzenie do Nauczania Społecznego Kościoła*. www.opoka.org.pl/biblioteka/I/IK/czym_jest_kns8.html, dostęp: 20.01.2022.
- Zaborowska, A. (2012). Wielosektorowa praca socjalna szansą na skuteczniejszą pomoc bezdomnym. W: M. Dębski, A. Kwaśnik, A. Wicka-Łangowska (red.), *Forum. O bezdomności bez lęku* (s. 67–74). Gdańsk: Pomorskie Forum na rzecz Wychodzenia z Bezdomności.

SOCIAL PRINCIPLES OF CATHOLIC SOCIAL TEACHING AT THE BASIS OF SOCIAL WORK IN POLAND

ABSTRACT

The author in the introduction shows the need to reflect on social relations. He uses the desk research method with the help of a literature query on the subject and he carries the topic through the prism of sociology, psychology and philosophy. Relating the subject considerations to these disciplines creates the basis for an approach from the perspective of Catholic social teaching. This point of view allows for the articulation of basic social principles which are solidarity, the common weal and subsidiarity. These social principles have a common denominator, which is the dignity of the human being. As the basis of the principles of social life, it is both natural and supernatural. The dignity of the human person is recognized as a universal value. It is the basis of other social principles because it defines the subject of social relations. On the other hand, social relations in social work are governed by the principles of social work, which have been present in Polish practice and theory of social work for almost a hundred years. The author of this paper indicates selected threads of the Polish tradition of social work. These principles are not only purely theoretical, but also apply to the practice of social work. The main goal is to help individuals and families to strengthen or regain the ability to function in society. It is possible by fulfilling appropriate social roles and creating conditions that favor this goal. Based on the catalog of social work principles, the author analyzes their relationship between the social principles and Catholic social teaching. The conducted theoretical reflection leads the author to the conclusion that the principles of social work are compatible with the principles of social life of Catholic social teaching and should be an inspiration for social work in Polish reality.

KEYWORDS: social work, the principles of Catholic Social Teaching, the dignity of the human person